



บริบทของวัดไทยในสังคมไทย The context of temples in Thai society

¹ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

¹Silawat chaiwong

¹วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Nakhon Lampang Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author's Email: Silawatchaiwong30@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอมุมมองบริบทวัดในประเทศไทย ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย การเข้ามาของศาสนาพุทธและการสร้างวัดในประเทศไทย การจำแนกประเภทวัด การจัดการศาสนสมบัติ สถานะทางกฎหมายของวัด และการบริหารงานคณะสงฆ์ ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าวัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา เป็นศูนย์กลางของชุมชน การสร้างวัดนั้นผู้ใดมีจิตศรัทธาที่ดินเป็นสมบัติของตนปรารถนาจะสร้างวัดก็สามารถยกที่ดินสร้างเป็นวัดได้ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปจำวัดจนครบจำนวน จากนั้นจึงผูกพัทธสีมาแล้วของพระราชทานวิสุงคามสีมา และสามารถจำแนกวัดได้ 3 ประเภท คือ พระอารามหลวง วัดราษฎร์ และวัดร้าง และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

การสร้างวัดนั้นรัฐมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณาให้สร้าง เริ่มตั้งแต่นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนายกรัฐมนตรี และองค์กรฝ่ายคณะสงฆ์ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด มหาเถรสมาคม เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างวัดก็ดำเนินการสร้างเสนาสนะตามแบบที่ได้รับอนุญาต เมื่อสร้างขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้วก็เสนอรายงานการก่อสร้าง และนามวัดเพื่อตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอ การพิจารณาที่ยึดถือหลักเกณฑ์และวิธีการเช่นเดียวกับการสร้างวัดนั้นก็คือรัฐยังคงมีอำนาจดุลพินิจในการที่จะอนุญาตหรือไม่เช่นเดียวกัน

ดังนั้น เมื่อสร้างวัดเสร็จการบริหารวัดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดมีรสน้ำอยู่ นำเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้จาก พระภิกษุ สามเณร และฆราวาสที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของแต่ละหน้าที่ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

คำสำคัญ : วัด; องค์การศาสนา; พระพุทธศาสนา; สังคมไทย



Abstract

This article aims to present a perspective on the context of temples in Thailand, which includes the introduction of Buddhism and the construction of temples in Thailand, classification of temples, management of religious properties, legal status of temples, and administration of the Sangha. From the collection of primary data and related literature, it was found that temples are places for religious activities, built for religious use, and are the center of the community. In building a temple, anyone with faith who has land as their property and wishes to build a temple can donate the land to build a temple and invite monks to perform their duties until the number is reached. Then, the royal boundary of the royal temple is tied. It can be divided into 3 types: royal temples, public temples, and abandoned temples. The maintenance and management of religious properties of temples requires the National Office of Buddhism to prepare an annual budget for the central religious properties with the approval of the Sangha Supreme Council.

The state has the discretion to consider the construction of temples, starting with the district chief, provincial governor, the National Office of Buddhism, and the prime minister, and the Sangha organizations, including the district abbot, provincial abbot, and the Sangha Supreme Council. When permission is granted to build a temple, the construction of the building is carried out according to the approved model. When the temple is built as evidence and ready to be a place for monks to stay, the construction report and the temple name are submitted to the district chief to establish it as a temple. The consideration will probably adhere to the same principles and methods as the construction of a temple, which is that the state still has the discretion to grant permission or not.

Therefore, when the temple is completed, temple administration is necessary to learn to keep up with the changes in society in the present era. Systematic temple administration will result in a shady temple that is pleasant to live in, inviting people to participate in religious activities, and also being a role model for people who come to see it. Temple administration makes the operations within the temple more systematic, making it convenient to coordinate, resulting in efficiency and savings in operations. The operations can be monitored by monks, novices, and laypeople who are assigned to perform various duties of each role, such as administration, religious propagation, religious education, educational assistance, public utilities, and public assistance.

Keywords : Temple; Religious organization; Buddhism; Thai society.



บทนำ

วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา จากอดีตถึงปัจจุบันวัดได้ถูกกำหนดให้เป็นสถาบันเอนกประสงค์ โดยผู้วิจัยสามารถอธิบายความหมายของวัดเป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายของวัดโดยพหุนัย และความหมายของวัดโดยนิตินัย วัดความหมายโดยพหุนัย เป็นพุทธสถานมีเสนาสนะและอาคารวัดต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมและศึกษาพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจ และเป็นสถานที่เผยแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป เป็นสถาบันทางการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นศูนย์กลางของสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษา และบริหารในด้านต่างๆ แก่ชุมชน ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้น วัดจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง ความสงบ ในพื้นที่วัดประกอบไปด้วย 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ โดยเขตพุทธาวาสเป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหาร ฯลฯ ในส่วนของเขตสังฆาวาส เป็นพื้นที่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ ประกอบด้วย กุฏิ หอฉัน ห้องสรงน้ำ ฯลฯ และเขตธรณีสงฆ์ เป็นพื้นที่ในวัดบางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ให้เป็นพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ในเชิงสาธารณะ เช่น พื้นที่เปิดโล่งสร้างความร่มรื่นให้กับวัด ที่จอดรถ เมรุสำหรับฌาปนกิจศพ โรงเรียน หรือพื้นที่ให้บริการแก่สังคม หรือพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่าเพื่อทำมาหากิน ฯลฯ และบางพื้นที่ภายในวัดเป็นที่ดินที่มีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา แต่ไม่ใช่ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของวัด แต่เป็นที่ดินที่เจ้าของอุทิศเพียงผลประโยชน์จากที่ดินนั้นให้วัดหรือพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากต่อมาเจ้าของที่ดินยกที่ดินนั้นให้วัด ที่ดินนั้นก็จะเป็นที่ธรณีสงฆ์ทันที

วัดความหมายโดยนิตินัย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ในมาตรา 31 บัญญัติไว้ในหมวด 5 สามารถแบ่งวัดได้ 2 ประเภท คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว และสำนักสงฆ์ (National Office of Buddhism, 2011) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่เคยบัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นวัดที่เลื่อนขั้นมาจากสำนักสงฆ์ เพื่อประโยชน์ทางวินัยโดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว พร้อมทั้งจะใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมตามพระธรรมวินัยได้ทุกประการ จึงเป็นวัดที่สมบูรณ์ด้วยฐานะทางกฎหมายและพระวินัย และสำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ประกาศตั้งแต่เป็นวัดแล้ว รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัดขึ้นตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ด้วย และยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่สามารถเป็นที่พำนักอาศัยสำหรับพระภิกษุ สามเณร ได้ฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว ส่วนฐานะทางพระวินัยยังไม่พร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมตามพระวินัยทุกประการเพราะยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

สำหรับวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจะต้องสร้างขึ้นหรือได้ปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 5 รูป ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี แม้จะมีการสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุจนสามารถเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้วก็ตาม จะต้องดำเนินการขออนุญาตตั้งวัดโดยเสนอนายอำเภอ เจ้าคณะอำเภอผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เจ้าคณะใหญ่ตามลำดับ จนถึงมหาเถรสมาคม (Chalong Chuaythani. et al., 2008) เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึง



ประกาศตั้งวัดในพระพุทธศาสนาในราชกิจจานุเบกษา ความเป็นวัดโดยชอบด้วยกฎหมาย และมีสถานะเป็นนิติบุคคล และวัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เรียกว่า สำนักสงฆ์ (National Office of Buddhism, 2011)

การเข้ามาของศาสนาพุทธและการสร้างวัดในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ ประมาณ พ.ศ. 303 ในสมัยพระเจ้าอโศกได้ส่งพระสงฆ์มาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถึงแม้จะไม่ทราบว่ามีวัดแห่งแรกสร้างขึ้นในประเทศไทยก็ตาม แต่เข้าใจว่าพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนคงจะนำประเพณีการสร้างวัดโดยนำพระบรมสารีริกธาตุและพระสงฆ์ชาวลังกาสร้างพุทธเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และอุปสมบทพระสงฆ์ในดินแดนสุวรรณภูมิ จึงเกิดวัดและมีสังคมขึ้นในประเทศไทย จากหลักฐานทางโบราณคดีได้มีการสร้างวัดขึ้นในสมัยอาณาจักรทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย ในคริสต์ศตวรรษที่ 7-8 โดยกษัตริย์มอญ ดังปรากฏหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีเป็นจำนวนมาก ในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี และยังพบซากโบสถ์ วิหาร พระพุทธรูปมากมาย ในอาณาจักรหริภุญไชย ลำานา สุโขทัย และอยุธยา ซึ่งประจักษ์พยานคตินิยมในการสร้างวัดของพุทธศาสนิกชนไทย (Uthit Chungnipanthasakun, 1982)

สำหรับการสร้างวัดในประเทศไทย มี 2 ประการ คือ

ประการแรก สร้างวัดเพื่อเป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาเพื่อระลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า วัดประเภทนี้จึงเรียกว่า วัดพุทธเจดีย์ อันเป็นวัดในสมัยแรกที่พระบรมสารีริกธาตุยังคงมีอยู่ ด้วยจุดประสงค์ดังกล่าวพระธาตุเจดีย์จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของวัด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการก่อสร้างพระเจดีย์มากกว่าการกล่าวถึงการก่อสร้างวัด วัดประเภทนี้ได้แก่วัดที่ขึ้นต้นด้วย พระธาตุ เช่น วัดพระธาตุ ดอยสุเทพ วัดพระธาตุหริภุญไชย พระธาตุพนม และพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช เป็นต้น

ประการที่สอง สร้างวัดเพื่อเป็นอนุสาวรีย์ที่บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้า หรืออริยสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมจนถึงพระอัฐิของพระมหากษัตริย์ รวมทั้งข้าราชการ ขุนนาง คหบดีที่มีฐานะร่ำรวยแต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธศาสนาด้วย วัดประเภทนี้จึงเรียกว่า วัดอนุสาวรีย์ เป็นวัดในสมัยหลังที่พระบรมสารีริกธาตุหายาก และเนื่องจากเกิดคติความเชื่อเรื่องการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาบูชาแทนองค์พระพุทธรเจ้า ความนิยมสร้างพระเจดีย์จึงเปลี่ยนแปลงไป ในระยะหลังพระอุโบสถซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและกอบพิธีสังฆกรรม

เมื่อพิจารณาถึงการสร้างวัดในสมัยสุโขทัย อยุธยา พบว่า การสร้างวัดเป็นไปตามคติทั้งสองประการ มีแนวโน้มระยะหลัง การสร้างอนุสาวรีย์จะมีอิทธิพลเหนือกว่า เนื่องจากพระมหากษัตริย์ ราชตระกูลขุนนางและคหบดี นิยมสร้างวัดเพื่อเป็นที่เก็บอัฐิของวงศ์ตระกูล จึงเกิดอนุสาวรีย์ขึ้นมากมายทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กในสุโขทัยและพระนครศรีอยุธยา ตามฐานะของตระกูลผู้สร้าง จนเป็นคำกล่าวกันในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ว่า “เมื่อครั้งบ้านเมืองดีเขาจะสร้างวัดให้ลูกเล่น” กล่าวคือ ใครตั้งวงศ์ตระกูลได้เป็นหลักฐานก็สร้างวัดเป็นอนุสาวรีย์สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของตระกูลไว้ (His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab, 1929)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การสร้างวัดก็ยังเป็นไปตามคติทั้งสอง แต่มีข้อแตกต่างกันคือ วัดพุทธเจดีย์สร้างขึ้นตามความต้องการของราษฎรในท้องที่ตำบลที่ตั้งใหม่เพื่อเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยชาวบ้านจะเลือกพระภิกษุแล้วนิมนต์มาสร้างวัด และการสร้างวัดจะนิยมสร้างโบสถ์ก่อนสิ่งอื่น ไม่นิยมสร้างเจดีย์และวิหาร นอกจากประเพณีนิยมสร้างวัดขึ้นใหม่แล้ว ในสมัยนั้นยังเกิดคตินิยมการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่ามากกว่าที่จะสร้าง



วัดขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้อาจเนื่องค่าใช้จ่ายในการสร้างวัดขึ้นใหม่ซึ่งจะมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าการปฏิสังขรณ์วัดเก่าที่มีอยู่แล้ว

การสร้างวัดและปฏิสังขรณ์วัดในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์มีปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางการเมือง และปัจจัยอื่นๆ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ปัจจัยทางสังคม

1) ความพยายามสร้างกรุงเทพฯให้เจริญรุ่งเรือง พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ทรงมีพระราชประสงค์จะรังสรรค์กรุงเทพฯให้เหมือนอยุธยาในอดีตที่มีวัดวาอารามสวยงามเป็นหลักของบ้านเมือง จึงทรงสร้างวัดในกรุงเทพฯเลียนแบบวัดในกรุงเก่า ดังจะเป็นได้จากการตั้งชื่อวัดที่สร้างขึ้นใหม่ในกรุงเทพฯ เช่น วัดมหาธาตุ วัดราชบุรณะ หรือการสร้างวิหารพระโตที่วัดสุทัศน์และวัดกัลยาณมิตร เพื่อเลียนแบบวิหารพระโตวัดพนัญเชิง สร้างภูเขาทองวัดสระเกศเลียนแบบพระเจดีย์วัดภูเขาทองกรุงเก่า แม้แต่สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเขตพระราชวังก็เหมือนกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ แม้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงอุดหนุนการสร้างวัดมากก็ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้กรุงรัตนโกสินทร์รุ่งเรืองอย่างครั้งกรุงซึ่งมักเรียกกันว่า “ครั้งบ้านเมืองดี” (His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab, 1929)

2) เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจและประกอบพิธีกรรมทำบุญ เป็นประเพณีไทยตั้งแต่โบราณ เมื่อมีการสร้างเมืองหรือชุมชนขึ้นจะต้องมีการสร้างวัดขึ้นประจำเมืองหรือชุมชนนั้นๆ เพื่อใช้เป็นที่ทำบุญหรือประกอบพิธีกรรม เช่น การเผาศพ และเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เนื่องจากราษฎรต้องการจะมีพระสงฆ์ในชุมชนของตน วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนตั้งแต่อดีตแม้ในปัจจุบัน ราษฎรจะมาร่วมกันประกอบพิธีกรรมทำบุญ ทั้งยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจของราษฎรโดยมีพระสงฆ์คอยอบรมสั่งสอน แสดงธรรม หรือคอยให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่ราษฎรจึงเกิดการสร้างวัดด้วยเหตุนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมักพบในหัวเมืองชนบท (Achchara Kanchananonthai, 1980)

3) เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่เยาวชนตั้งแต่สมัยอยุธยา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชประสงค์ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนเพื่อเป็นสถานศึกษา ศิลปวิทยาแก่ราษฎรทั่วไป (Achchara Kanchananonthai, 1980)

4) สร้างวัดประจำตระกูลและวัดประจำรัชกาล คตินิยมสร้างวัดประจำตระกูลนี้มีมาแต่ครั้งกรุงเก่าและสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้ใดมีฐานอำนาจและความมั่นคงก็มักสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดประจำตระกูลขึ้นเพื่อบรรจุนิเวศน์ของสมาชิกในวงศ์ตระกูล ดังเช่น การสร้างวัดหนึ่งของสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระราชมารดาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) สร้างวัดประยูรวงศ์ขึ้น เป็นวัดประจำตระกูลบุนนาค (His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab, 1970)

5) ความศรัทธาและคติการทำบุญสร้างวัด การสร้างและปฏิสังขรณ์วัดโดยทั่วไป มักเกิดจากความศรัทธาของผู้สร้างต่อพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ประกอบกับคติความเชื่อที่ว่า การทำบุญที่เนื่องด้วยกิจการทางศาสนาจะได้บุญกุศลสูง โดยเฉพาะการสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัด เป็นหนึ่งของการทำบุญที่ถือว่าจะได้รับบุญกุศลสูงสุด อันจะส่งผลให้ผู้ทำบุญได้เข้าถึงพระนิพพานในที่สุด ดังจะพบว่าผู้สร้างและปฏิสังขรณ์มักจะมีคำจารึกกล่าวถึงจุดหมายสูงสุดของการทำบุญว่าขอให้ถึงพระนิพพาน การสร้างวัดจำนวนมากจึงเกิดจากศรัทธาและหวังผลบุญให้ถึงพระนิพพานหรือได้พบพระศรีอาริย์หรือเพื่อมีชีวิตที่ดีกว่าในชาติหน้า บางครั้งการสร้างวัดก็เกิดจากความศรัทธาที่ราษฎรมีต่อพระสงฆ์องค์ใดองค์หนึ่งจึงสร้างวัดให้ท่านจำพรรษาอยู่ (Achchara Kanchananonthai, 1980)



6) สร้างวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่บุคคล การสร้างวัดด้วยสาเหตุนี้มี 2 ลักษณะ คือ สร้างวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ และเพื่อการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่ออุทิศพระราชกุศลให้แก่พระบรมญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น การสร้างวัดเทพธิดารามให้พระราชธิดา และวัดราชนันทารามให้พระราชนัดดาของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (Achchara Kanchananonthai, 1980)

7) เพื่อสถานภาพทางสังคม การสร้างวัด บางครั้งเพื่อสร้างสถานภาพทางสังคมแก่ผู้สร้างให้เป็นที่ยกย่องแก่บุคคลทั่วไปในสังคม เช่น การสร้างวัดและปฏิสังขรณ์วัดของรัชกาลที่ 3 ทำให้พระองค์ได้รับการยกย่องว่ามีความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งกษัตริย์ด้วยการปฏิบัติพระองค์ตามแบบธรรมราชา นอกจากนี้การที่ชาวจีนร่ำรวยสร้างวัดขึ้นหลายวัด เช่น วัดฉิมทายกาวาส กรุงเทพมหานคร อาจสันนิษฐานได้ว่าเพื่อรักษาสถานภาพของตนในสังคม เนื่องจากการสร้างวัดนำมาซึ่งชื่อเสียงเกียรติยศและการได้รับยกย่องจากสังคม (Narumon Thirawat, 1982)

ปัจจัยทางการเมือง

1) เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้สร้าง ปรากฏหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่ามีการสร้างวัดของกลุ่มตระกูลขุนนางที่สำคัญ เพื่อผลประโยชน์ทางตำแหน่งการงาน เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดปรานบรรดาขุนนางและเชื้อพระวงศ์ ตลอดจนสามัญชนผู้สร้างวัดเป็นอย่างมากจนมีคำกล่าวว่า “ใครใจบุญชอบสร้างวัดวาอารามก็เป็นอันโปรด” ผู้ที่ต้องการจะให้พระองค์ทรงโปรดเพื่อหวังความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน จึงนิยมสร้างวัดแล้วกวัดที่ตนสร้างให้เป็นพระอารามหลวง ถ้าพระยาคนใดไม่ได้สร้างวัดถวายพระราชกุศลก็รู้สึกว่าจะเป็นการเสียหน้า ตระกูลขุนนางสำคัญที่สร้างวัดมากในสมัยนั้นคือ ตระกูลขุนนาง และตระกูลสิงหนะ (Phitak Sayan, 1978)

2) วัดที่เกิดเนื่องจากสงคราม การสร้างวัดประเภทนี้มี 2 ลักษณะคือ การสร้างวัดเพื่อเป็นกำลังใจในการสู้รบ เช่น การสร้างวัดเทพศิลา ซึ่งสร้างในคราวทำสงครามกับญวน และหนองปลับ จังหวัดนครสวรรค์ สร้างคราวทำสงครามกับเวียงจันทน์ คือ การสร้างปฏิสังขรณ์วัดหลังจากได้รับชัยชนะจากสงคราม ซึ่งผู้สร้างมักจะบนบานศาลกล่าวขอให้ได้รับชัยชนะจากสงครามก็จะสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดเพื่อแก้บน เช่น วัดชัยชนะสงครามที่สร้างโดยเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) หรือวัดราชโอรสาราม (วัดจอมทอง) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ หลังจากชนะศึกพม่า เมื่อ พ.ศ. 2363 (Uthit Chungnipanthasakun, 1982)

3) การสร้างวัดเพื่อเป็นที่ลี้ภัยทางการเมือง วัดและสถาบันสงฆ์เป็นแหล่งลี้ภัยทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าอู่ทอง ทรงผนวชเพื่อหนีความยุ่งยากทางการเมืองแม้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงผนวชเพื่อลี้ภัยทางการเมืองเช่นกัน และได้ทรงสร้างวัดบรมนิวาสขึ้นเพื่อเหตุผลดังกล่าวรวมทั้งการสร้างวัดชินวรารามของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสก็สร้างขึ้นด้วยเหตุผลเดียวกัน (Narumon Thirawat, 1982; Achchara Kanchananonthai, 1980)

4) การสร้างวัดเพื่อเหตุผลทางการเมือง เหตุผลทางการเมืองเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการสร้างวัด จะเห็นได้จากการสร้างวัดพระศรีมหาธาตุบางเขนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นพระอารามหลวงสำคัญวันสุดท้ายที่รัฐบาลร่วมกับประชาชนสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2475 จุดประสงค์ของการสร้างเพื่อให้เป็นอนุสรณ์ระลึกถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรืออนุสรณ์แห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ประสานความแตกแยกของคณะสงฆ์มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย โดยจะให้เป็นวัดที่คณะสงฆ์ทั้งสอง



นิกายมาประกอบสังฆกรรมร่วมกันเพื่อสมานสามัคคีแต่ความพยายามนี้ ไม่ประสบความสำเร็จซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันวัดพระศรีมหาธาตุเป็นวัดในสังกัดธรรมยุติกนิกาย (Uthit Chungnipanthasakun, 1982)

ปัจจัยด้านอื่นๆ

นอกจากปัจจัยทางสังคมและการเมืองแล้วการสร้างวัดยังมีสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น เพื่อแข่งขันอวดบารมีฐานะของบรรดาข้าราชการ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ดังปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือเพื่อชดใช้แก่วัดที่ถูกทำลายไป เช่น กรณีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้เจ้าฟ้าอิศเรศรังสรรค์สร้างวัดราชผาติการามเพื่อชดใช้แก่วัดสัมเกลี้ยงที่ถูกทหารญวนของเจ้าฟ้าอิศเรศรังสรรค์หรืออิฐไปสร้างวัดฝรั่ง หรือกรณีการปฏิสังขรณ์วัดไชยพยุพมาลาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็เนื่องจากเพื่อผาติกรรมการที่ทรงเรือเอาอิฐของวัดไปสร้างกำแพงเมืองกรุงเทพ บางครั้งการสร้างวัดใหม่ก็เกิดจากรัฐบาลต้องการเวนคืนที่ดินวัดเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ ดังกรณี วัดธาตุทอง เกิดจากรัฐบาลต้องการสถานที่สร้างท่าเรือคลองเตยจึงเวนคืนที่ดินของวัดสองวัด คือ วัดหน้าพระธาตุและวัดทองโดยชดใช้เป็นเงิน และสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์จึงทรงพระดำริให้รวมวัดทั้งสองแล้วจัดการที่ดินใหม่สร้างวัดธาตุทองขึ้นที่ตำบลพระโขนง (Uthit Chungnipanthasakun, 1982)

จากข้อความข้างต้น การสร้างวัดนั้นผู้ใดมีจิตศรัทธาที่มีดินเป็นสมบัติของตนปรารถนาจะสร้างวัดก็สามารถยกที่ดินสร้างเป็นวัดได้ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษาจนครบจำนวน จากนั้นจึงผูกพัทธสีมาแล้วของพระราชทานวิสุงคามสีมา เป็นอันเสร็จพิธี เนื่องจากค่านิยมการสร้างวัด นิยมสร้างวัดใหม่ไม่นิยมการปฏิสังขรณ์วัดเก่าทำให้วัดในเมืองสำคัญมีจำนวนมาก และอยู่ติดกัน ในสมัยรัชกาลที่ 5 คตินิยมยังส่งผลให้การสร้างวัดมีแต่ผลเสียทำให้วัดมีมากเกินไปจนความจำเป็นและบูรณะได้ไม่ทั่วถึง ในที่สุดก็จะเสื่อมโทรมกลายเป็นวัดร้าง ในภายหลังได้ออกหลักเกณฑ์ในการสร้างวัดว่า ควรตั้งในที่ทำเลที่เหมาะสม ซึ่งจะสามารถเจริญต่อไปได้ในอนาคต การตั้งวัดในชนบทห่างไกลควรตั้งเป็นสำนักสงฆ์ เมื่อเห็นว่ามีความมั่นคงแล้วจึงยกฐานะให้เป็นวัด และการตั้งวัดไม่ควรห่างจากชุมชนเกินไป ในขณะเดียวกันก็ไม่ควรอยู่ติดกันจนเกินไปจนเกิดการแย่งชิงกันอยู่หรือต่างลดทอนกำลังของกันและกัน หรือมีวัดเก่าอยู่แล้วแต่ราษฎรไม่พอใจ สร้างวัดใหม่ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย เกิดความเสื่อมล้ำ ทำให้เกิดผลเสียเป็นภาระต่อราษฎร

การจำแนกประเภทวัด

สำหรับการจำแนกวัด สามารถ จำแนกได้ 3 ประเภท คือ พระอารามหลวง วัดราษฎร์ และวัดร้าง สำหรับพระอารามหลวงมีการแบ่งชั้นและชนิดของพระอารามหลวงไว้ (Buddhist Religious Sites Division, National Office of Buddhism, 2019) ดังนี้

ประเภทที่ 1 พระอารามหลวง แบ่งชั้นตามลำดับความสำคัญออกเป็น 3 ชั้น คือ

- 1) ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ วัดที่บรรจุบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง 3 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรมหาวิหาร
- 2) ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญที่มีเกียรติมี 4 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชมหาวิหาร ราชวรวิหาร และวรวิหาร



3) ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมือง หรือวัดสามัญ มี 3 ชนิด คือ ราชวรวิหาร วรวิหาร และสามัญ

การจัดชนิดพระอารามหลวง มีดังนี้

1) ราชวรวิหาร คือ พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์

2) วรวิหาร คือ พระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและทรงบูรณปฏิสังขรณ์ ได้พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมาก็ดี หรือแก่วัดเองก็ดี รวมทั้งวัดเป็นที่ประชาชนสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์และทรงพระกรุณาโปรดรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งควรยกเป็นเกียรติจัดว่าเป็นวัดมีเกียรติ

3) ราชวรมหาวิหาร คือ พระอารามหลวงชนิดราชวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต และมีสิ่งก่อสร้างศาสนสถานสำคัญๆ ใหญ่โต

4) วรมหาวิหาร คือ พระอารามหลวงชนิดวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต และมีสิ่งก่อสร้างศาสนสถานสำคัญๆ ใหญ่โต

5)สามัญ คือ พระอารามหลวงที่ไม่เข้าในหลักเกณฑ์ดังกล่าว ส่วนมากจะเป็นวัดราษฎร์ที่สำคัญๆ และต่อมาได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง

ประเภทที่ 2 วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทำนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับ โดยอีกด้านหนึ่งหมายถึง วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ซึ่งมีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง (National Office of Buddhism, 2011)

ประเภทที่ 3 วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจดทะเบียนขึ้นเป็นวัดร้างเอาไว้ และมีหน้าที่ปกครองดูแลรักษา โดยมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรับมอบหมายเป็นผู้ดูแลรักษาที่วัดร้าง ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย ตามมาตรา 32 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยสภาพวัดร้างยังคงเป็นนิติบุคคลอยู่โดยสมบูรณ์ และมีโอกาสที่จะยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ หรือยุบเลิกวัด ที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ รวมทั้งทรัพย์สินทั้งหมดจะตกเป็นศาสนสมบัติกลาง ทั้งนี้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศาสนสมบัติ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง 2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย (State Administration Act (No. 4) B.E. 2545)

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถร



สมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บประมาณนั้นได้ ซึ่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อาศัยตามอำนาจความในมาตรา 6 ลาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวง (National Office of Buddhism, 2011) ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อที่ 1 การได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัดให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดไว้เป็นหลักฐานและเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้นโดยระบุเหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วยการได้มาซึ่งที่ดินหรือสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนการได้ตามกฎหมายแล้ว สำหรับวัดในเขตจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ให้ส่งหลักฐานการได้มาไปเก็บรักษาไว้ที่กรมศาสนา สำหรับวัดในเขตจังหวัดนั้น ให้ส่งไปเก็บรักษาไว้ ณ ที่ทำการศึกษาศาสนาจังหวัดนั้น

ข้อที่ 2 การกันที่ดินซึ่งเป็นวัดให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์จะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรมศาสนาเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

ข้อที่ 3 การให้เช่าที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าอาวาสจัดให้เยาววัจรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเป็นเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัยไว้ให้ถูกต้อง และให้เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือสัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐานที่วัดหรือจะฝากกรมการศาสนาให้เก็บรักษาไว้ก็ได้

ข้อที่ 4 การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ที่กลบนาหรือที่วัดที่กันไว้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ที่มีกำหนดระยะเวลาการเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา

ข้อที่ 5 การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไปให้เก็บรักษา โดยฝากกรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือธนาคารหรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด

การดูแลรักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาค ให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค

ข้อที่ 6 ให้เจ้าอาวาสจัดให้เยาววัจรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายของวัดและเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และถูกต้อง

ข้อที่ 7 ในกรณีที่ดิน เจ้าอาวาส เยาววัจร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดถูกฟ้องหรือถูกหมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อกรมการศาสนาหรือศึกษาศาสนาจังหวัดที่วัดตั้งอยู่ทราบไม่ช้ากว่าห้าวันนับแต่วันรับหมาย

ข้อที่ 8 ให้กรมศานากำหนดแบบทะเบียน บัญชี และแบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่นๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

ที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับ มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2558 มติที่ 407/2558 เรื่องการจัดทำรายงานการเงินของวัด (บัญชีรายรับ-รายจ่าย) และจำนวนวัดที่มีฐานข้อมูลศาสนสมบัติ โดยมีข้อเท็จจริงคือ เพื่อให้การจัดทำบัญชีทางการเงินและทรัพย์สินของวัดเป็นไปตามระบบทางการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์และสนับสนุนช่วยเหลือแบ่งเบาภาระเจ้าอาวาส ดำเนินการขอความเห็นชอบมหาเถรสมาคมมีมติให้เจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดแจ้งวัดทุกวัดในเขตปกครอง ส่งรายงานบัญชีทางการเงินและทรัพย์สินของวัดต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด (เฉพาะกรุงเทพมหานครให้ส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) ทุก ๆ 1 ปี ของปีงบประมาณ และส่งเสริมสนับสนุนให้มีวัดต้นแบบของการจัดทำบัญชีทางการเงินและทรัพย์สินที่ถูกต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ตามกฎหมายเถร



สมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองสงฆ์ ออกโดยอาศัยอำนาจ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุต ปกครองบังคับบัญชา ทุกวัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น โดยเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะผู้ปกครองและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามตัวชี้วัดและสำเร็จผลตามเป้าหมายที่กำหนด และมอบหมายเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด ทั้งสองฝ่าย แจ่งวัดทุกวัดในเขตปกครองส่งรายงานบัญชีทางการเงินและทรัพย์สินของวัด ต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

สถานะทางกฎหมายของวัด

เมื่อพิจารณาถึง “วัดไทย” แล้วก็จะเห็นได้ว่า มีลักษณะของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนโดยครบถ้วนกล่าวคือ ประการแรก การจัดตั้งวัดนั้น รับผิดชอบไปดูแลจัดตั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนโดยส่วนรวม แม้ว่าจะเป็นกรริเริ่มจากภาคเอกชนได้ก็ตาม ประการที่สอง การดำเนินงานของวัดมิใช่เป็นการดำเนินงานโดยมีฐานะเท่าเทียมกัน ในการปฏิบัติภารกิจของวัด ปรากฏว่าวัดมีอำนาจมหาชนในการดำเนินงานสามารถกำหนดหน้าที่แก่ผู้อื่นฝ่ายเดียวได้ ลักษณะการใช้อำนาจมหาชนนี้เป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งในการชี้ให้เห็นถึงความเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของวัดไทย ประการที่สาม ความสัมพันธ์กับนิติบุคคลอื่น การดำเนินงานของวัดมิใช่เป็นการดำเนินงานโดยอิสระแต่ยังคงต้องอยู่ในการควบคุมขององค์กรอื่น ในขณะเดียวกันก็ได้การอุปถัมภ์บำรุงได้สิทธิพิเศษบางประการด้วย และในประการที่สี่ วัดอุทิศผลประโยชน์ของวัดไปเพื่อประโยชน์สาธารณะมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ก่อตั้งโดยแท้ดังที่นิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ตลอดจนสถานะทางกฎหมายของศาสนสมบัติ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนสมบัติไว้ใน มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่ง มีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง (2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 40) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อการนี้ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัตินั้นด้วย (Ministry Regulation No. 1 (B.E. 2507)

เมื่อกล่าวถึงสถานะทางกฎหมายของวัดบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รับฐานะของ “วัด” ซึ่งเป็นสถาบันของพระพุทธศาสนาให้เป็นนิติบุคคลนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของวัดและพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้ ซึ่งเปรียบเทียบกับได้กับการที่รัฐได้บัญญัติกฎหมายเพื่อยกฐานะของ “ทบวงการเมือง” อันเป็นสถาบันของชาติให้เป็นนิติบุคคลเพียงด้วยมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติเช่นกัน จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยในปี พ.ศ. 2535 ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ความว่า มาตรา 31 วัดมี 2 อย่าง คือ (Charurat Panmanee, 2007)

- 1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
 - 2) สำนักสงฆ์ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล
- เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป



ดังนั้น ฐานะของวัดตามกฎหมายไทยที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลจึงเป็นการรับรองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามิใช่เป็นการรับรองฐานะความเป็นนิติบุคคลโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นแต่เดิม เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 72 ได้ถูกยกเลิกไปแล้วและมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้ชำระใหม่ พ.ศ. 2535 ซึ่งยังคงรับรองฐานะนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 (Charurat Panmanee, 2007)

การตั้งวัดนั้นแต่เดิมได้แบ่งออกเป็นวัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างขึ้นที่เรียกว่า พระอารามหลวง และวัดที่ราษฎรสร้างขึ้นเรียกว่า อารามราษฎร หรือที่สำนักสงฆ์ตามกฎหมายปัจจุบันได้กำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ในการสร้างวัดไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสร้างวัด และการตั้งวัด

การสร้างวัด หลักเกณฑ์ในการสร้างวัดกฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ. ศ. 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ. ศ. 2505 ได้กำหนดหลักเกณฑ์แยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การริเริ่ม การเริ่มสร้างวัดนั้นพร้อมด้วยรายการ และเอกสารดังต่อไปนี้ จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การริเริ่มสร้างวัดนั้น หากต้องเกิดขึ้นจากรัฐไม่แต่อาจเป็นการริเริ่มของเอกชนก็ได้ เพราะกฎหมายใช้คำว่า “บุคคลใด” ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ทั้งสิ้น

(1) หลักเกณฑ์ในการสร้างวัดได้กำหนดไว้ว่า วัดที่จะสร้างขึ้น ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1.1) สมควรเป็นที่พำนักของภิกษุ

(1.2) เป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในรัศมี 2 กิโลเมตรโดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 1,000 คน เว้นแต่มีเหตุจำเป็น

(1.3) มีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าเมื่อตั้งขึ้นแล้วจะได้รับการบำรุงส่งเสริมจากประชาชน

(1.4) ต้องตั้งอยู่ห่างจะวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า รับรู้ถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นเกณฑ์ในการจัดตั้ง และหาได้พิจารณาประโยชน์ของผู้ขออนุญาตจัดตั้งไม่ แต่จะพิจารณาเฉพาะองค์ประกอบที่ทำให้สามารถเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์อันได้แก่บุคลากรของวัด และประโยชน์สาธารณะเป็นลักษณะที่ต่างไปจากการจัดตั้งนิติบุคคลอื่น

2) การใช้อำนาจแทรกแซงของรัฐ การจัดตั้งวัดนั้น แม้จะมีการเสนอขอตั้งโดยมีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์แล้วก็ตาม หากได้ผูกพันว่ารัฐจะต้องอนุญาตให้ตั้งอย่างแนบแน่นไม่ แต่ยังเป็นดุลพินิจของรัฐดังที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า “เมื่อนายอำเภอได้รับคำขออนุญาตสร้างวัด และพิจารณาเห็นสมควรแล้วให้นำปรึกษาเจ้าคณะอำเภอแล้วเสนอเรื่อง และความเห็นไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเห็นสมควรแล้วให้นำปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด แล้วส่งเรื่องและความเห็นไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการพิจารณาคำขออนุญาตสร้างวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอาจสั่งให้ผู้ขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนผังหรือระงับเรื่องการขออนุญาตสร้างวัดได้ตามที่เห็นสมควร เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาสนามแห่งชาติ พิจารณาเห็นสมควรให้สร้างวัดได้แล้ว ให้รายงานเจ้าคณะใหญ่ เพื่อขอรับความเห็นชอบแล้วนำเสนอมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด ” (State Administration Act (No. 4) B.E. 2545; Ministry Regulation No. 1 (B.E. 2507))



จากกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การสร้างวัดนั้นรัฐมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณาให้สร้าง เริ่มตั้งแต่นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนายกรัฐมนตรี และองค์รฝ่ายคณะสงฆ์ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด มหาเถรสมาคม อย่างไรก็ตาม อำนาจที่แท้จริงจะเห็นได้ว่าอยู่ที่รัฐ เพราะกฎหมายใช้คำว่า “...พิจารณาเห็นสมควรแล้วให้นำปรึกษา (เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะจังหวัดแล้วแต่กรณี) แล้วส่งเรื่องและความเห็นไปยัง...” ย่อมแสดงว่า หากนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เห็นสมควรจัดตั้งวัดแล้ว ไม่จำเป็นต้องนำปรึกษาเจ้าคณะแต่อย่างใด และย่อมมีอำนาจจะรับเรื่องได้ ส่วนความเห็นของเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดนั้น เป็นเพียงความเห็นเพื่อประกอบพิจารณาของฝ่ายรัฐในลำดับสูงขึ้นไปเท่านั้น หากมีอำนาจเช่นนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดไม่

ในส่วนอำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินั้น มีดุลพินิจอย่างกว้างขวางทั้งอำนาจให้เปลี่ยนแปลงแก้ไข และระงับเรื่องเสียได้เช่นเดียวกัน เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รายงานขอความเห็นชอบจากเจ้าคณะใหญ่ และมหาเถรสมาคมแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจในการออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด การตั้งวัด เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกับการสร้างวัด เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างวัดก็ดำเนินการสร้างเสนาสนะตามแบบที่ได้รับอนุญาต เมื่อสร้างขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้วก็เสนอรายงานการก่อสร้าง และนามวัดเพื่อตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอ การพิจารณาก็คงยึดถือหลักเกณฑ์และวิธีการเช่นเดียวกับการสร้างวัดนั้นก็คือรัฐยังคงมีอำนาจดุลพินิจในการที่จะอนุญาตหรือไม่เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาแล้วการตั้งวัดนั้นถึงแม้จะเป็นการริเริ่มจากเอกชนได้ก็ตามแต่รัฐยังคงมีอำนาจพิจารณาการจัดตั้งวัดโดยพิจารณาประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก อำนาจดังกล่าวมิได้ผูกพันว่าเมื่อครบหลักเกณฑ์เงื่อนไขแล้วจะต้องอนุญาตเสมอไป ยังคงมีอาจพิจารณาถึงความสมควรเพื่อสาธารณประโยชน์ต่างจากการจัดตั้งองค์กรทางเอกชน เช่น บริษัทจำกัด เมื่อขอจัดตั้งถูกต้องตามเงื่อนไขแล้ว รัฐก็ย่อมผูกพันที่จะต้องอนุญาตเสมอไป

การบริหารงานคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 การบริหารวัดที่สมบูรณครบถ้วนจะต้องบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (State Administration Act (No. 4) B.E. 2545) ดังนี้

1. ด้านการปกครอง คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่เ็นวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ ประกาศ ระเบียบ คำสั่ง กฎมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การอบรมศีลจากวัตรภิกษุสงฆ์สามเณร รวมถึงการจัดระเบียบการปฏิบัติและการดูแลทุกข์สุขของคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด

2. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม คือ การประกาศพระพุทธศาสนาทายาท และประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน



3. ด้านการศาสนศึกษา คือการดำเนินการจัดและส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือการดำเนินการจัดและส่งเสริมการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจ

5. ด้านการสาธารณูปการ คือการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม การปรับปรุงและการจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ คือการสงเคราะห์ปวงชน และสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล การจัดพระสงฆ์ไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับนิมนต์ จัดสรรบริเวณวัดให้มีห้องสมุดบริการประชาชน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน

กล่าวโดยสรุป การบริหารวัดเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดมีแนวโน้มอยู่ นำเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้จากการสัมภาษณ์วัดในภาคเหนือ การบริหารวัดย่อมเกี่ยวกับบุคคล เช่น พระภิกษุ สามเณร และฆราวาสที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของแต่ละหน้าที่ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

สรุป

วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางศาสนา สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา จากอดีตถึงปัจจุบันวัดได้ถูกกำหนดให้เป็นสถาบันเอนกประสงค์ วัดความหมายโดยพหุัตินัย เป็นพุทธสถานมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรม และศึกษาพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจ และเป็นสถานที่เผยแผ่พุทธธรรมของพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป เป็นสถาบันทางการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นศูนย์กลางของสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษา และบริหารในด้านต่างๆ แก่ชุมชน ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การสร้างวัดนั้นผู้ใดมีจิตศรัทธามีที่ดินเป็นสมบัติของตนปรารถนาจะสร้างวัดก็สามารถยกที่ดินสร้างเป็นวัดได้ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษาครบจำนวน จากนั้นจึงผูกพัทธสีมาแล้วของพระราชทางวิสุงคามสีมา สำหรับการจำแนกวัด สามารถ จำแนกได้ 3 ประเภท คือ พระอารามหลวง วัดราษฎร์ และวัดร้าง และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้



สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

การสร้างวัดนั้นรัฐมีอำนาจดุลพินิจในการพิจารณาให้สร้าง เริ่มตั้งแต่นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนายกรัฐมนตรี และองค์กรฝ่ายคณะสงฆ์ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด มหาเถรสมาคม อย่างไรก็ตาม หากนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เห็นสมควรจัดตั้งวัดแล้ว ไม่จำเป็นต้องนำปรึกษาเจ้าคณะแต่อย่างใด และย่อมมีอำนาจจะรับเรื่องได้ ในส่วนอำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นั้น มีดุลพินิจอย่างกว้างขวางทั้งอำนาจให้เปลี่ยนแปลงแก้ไข และระงับเรื่องเสียได้เช่นเดียวกัน เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รายงานขอความเห็นชอบจากเจ้าคณะใหญ่ และมหาเถรสมาคมแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจในการออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด การตั้งวัด เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกับการสร้างวัด เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างวัดก็ดำเนินการสร้างเสนาสนะตามแบบที่ได้รับอนุญาต เมื่อสร้างขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ได้แล้วก็เสนอรายงานการก่อสร้าง และนามวัดเพื่อตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอ การพิจารณาก็คงยึดถือหลักเกณฑ์และวิธีการเช่นเดียวกับการสร้างวัดนั้นก็คือรัฐยังคงมีอำนาจดุลพินิจในการที่จะอนุญาตหรือไม่เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การบริหารวัดเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน การบริหารวัดอย่างเป็นระบบระเบียบ จะส่งผลให้วัดร่มรื่นน่าอยู่ นำเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็น การบริหารวัดทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้จาก พระภิกษุ สามเณร และฆราวาสที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของแต่ละหน้าที่ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

References

- Achchara Kanchananothai. (1980). *The Restoration of Buddhism in the Early Rattanakosin Period (1782-1851)*. Master's Thesis, Department of History. Graduate School Chulalongkorn University
- Buddhist Religious Sites Division, National Office of Buddhism. (2019). *Temple Registration Data*. Retrieved on March 20, 2025, from <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/>
- Chalong Chuaythani. et al. (2008). *Phra Phrommachariyachan*. Bangkok: Printing House of the National Office of Buddhism.
- Charurat Panmanee. (2007). *Monk Law*. Bangkok: National Office of Buddhism Printing House.
- His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab. (1929). *The Reasons for Building Temples*. Bangkok: Sophonphipphanthanakorn Printing House.

- His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab. (1970). *Memories*. Thonburi: Ruengwattana Printing House.
- Ministry Regulation No. 1 (B.E. 2507). *Issued under the Sangha Act B.E. 2505*
- Narumon Thirawat, (1982). *The Political Thoughts of King Mongkut*. Master of Arts Thesis, Department of History. Graduate School, Chulalongkorn University
- National Office of Buddhism. (2011). *Manual for Sangha Administrators*. Bangkok: Printing House of the National Office of Buddhism.
- Phitak Sayan. (1978). *History of Thai Temples and Ancient Thai Arts*. Bangkok: Sawika Printing Press
- State Administration Act (No. 4) B.E. 2545 *Government Gazette 2545*
- Uthit Chungnipanthasakun. (1982). *Temple Economy in Bangkok (1782-1910)*. Master of Arts, Department of History, Graduate School, Chulalongkorn University.